

Gränsfall.

En undersökning om skillnader mellan inomhus- och utomhusaktiviteter i förskolan

Av Märta Alsén

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land, SLU Uppsala 2011

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land i Uppsala,
LA- avdelningen

EX0529 Kandidatarbete i landskapsarkitektur, 2011, 15hp på
landskapsarkitektprogrammet

© Märta Alsén

*Titel: Gränsfall- en undersökning om skillnader mellan inomhus
respektive utomhusaktiviteter i förskolan*

Omslagsfoto: Märta Alsén

Nyckelord: Utemiljö i förskolan, utomhuspedagogik, förskolegårdar

Handledare: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land

Examinator: Susan Paget, institutionen för stad och land

Nivå: Grundnivå C

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Introduktion

Jag hade en bild av att barn på förskolor tillbringar en stor del av dagen inomhus. Att större barn som har börjat skolan tillbringar nästan all sin tid inomhus och av de vuxna ute i arbetslivet är det bara ett fåtal som någonsin är utomhus under sin arbetsdag. Jag föreställde mig att förskoletiden är en relativt fri del i ett barns skolgång och här fanns möjligheter att lägga grund för ett nytt tänkande kring vad man kan göra inomhus respektive utomhus. Detta var bakgrunden till att jag valde att undersöka synen på inomhusaktiviteter respektive utomhusaktiviteter i förskolan.

Syfte

Den tes som jag vill undersöka är att även förskolor med en tydlig utomhusprofil har vissa aktiviteter som alltid bedrivs inomhus. Är gränsen för vad som är inomhusverksamheter respektive utomhusverksamheter så tydligt definierad att den är svår att överbrygga?

Avgränsningar

Det finns mycket forskning inom förskolepedagogik och om att bedriva förskoleverksamhet utomhus (Läraryrket, 2005). För att begränsa mig har jag valt att fokusera på gränsen mellan inne- och ute- verksamhet i förskolor med I Ur och Skur- pedagogik. Jag ville undersöka om det finns någon skillnad mellan de aktiviteter som bedrivs utomhus respektive inomhus. Jag har även valt att begränsa mig geografiskt till Uppsala, detta har jag gjort för att begränsa mitt material men också för att jag bor där, vilket underlättar för samtal med personal på förskolorna.

Bakgrund

Friluftsförbundet grundades redan 1892, målet var att ungdomar skulle ges möjlighet att komma ut i naturen. I början låg fokus främst på längdskidåkning i dag erbjuds dock en mängd aktiviteter i naturen året om. (Friluftsförbundet, 1892-2009). 1985 grundades den första förskolan baserad på Friluftsförbundets barnmetodik. Den består av tre delar; friluftsliv, utomhuspedagogik och upplevelsebaserat lärande. Tanken om att införliva Friluftsförbundets barnpedagogik i en förskoleverksamhet föddes av Susanne Drougge och Siw Linde redan 1983. (Friluftsförbundet I Ur och Skur, 2010-04-05). 1989 tog en förälder med barn i en förskola med Friluftsförbundets pedagogik initiativet och bildade stiftelsen *I Ur och Skur*. Samma år som stiftelsen I Ur och Skur bildades valde Friluftsförbundet att införliva stiftelsen som en del av Friluftsförbundet (ibid.).

Metod

För att kunna undersöka gränsen mellan inne- och uteverksamhet på förskolor med I Ur och Skur- pedagogik har jag använt mig av två olika metoder. Jag har gjort en

litteraturstudie samt samtalat med pedagoger i tre olika förskolor. I litteraturstudien har jag främst fokuserat på att söka kunskap om hur barn påverkas av att vistas i inomhusmiljöer respektive utomhusmiljöer. Jag har även sökt information kring hur synen på inomhusvistelse och utomhusvistelse har förändrats historiskt sett.

Genom att samtala med pedagoger i förskoleverksamheten ville jag ta reda på hur vardagen i en förskola med I Ur och Skur- pedagogik ser ut. Jag ville samtala om vilka aktiviteter de bedriver samt var de bedriver dessa aktiviteter.

Litteraturstudie

För att förstå hur barn påverkas av att vara utomhus respektive inomhus sökte jag litteratur angående pedagogik i förskolan med fokus på att bedriva verksamhet i utomhusmiljö. Jag sökte också litteratur som kunde ge mig en historisk tillbakablick på hur synen på utomhusverksamhet i förskolan har förändrats och om den har förändrats. Som huvudlitteratur har jag haft *Lek äger rum* av Anna Lenninger & Titti Olsson (2006) då den tar upp olika aspekter av vad lek är och vad miljön har för påverkan på leken.

Samtal

Jag har samtalat med sju pedagoger på Uppsalas två förskolor som bedriver verksamhet med I Ur och Skur- pedagogik, Förskolan Småfolket I Ur och Skur- samt förskolan Glader. Dessutom har jag även samtalat med en förskolepedagog på en kommunal förskola som inte bedriver I Ur och Skur- pedagogik, förskolan Stjärnan.

Förskolan Glader återfinns i Nántuna sydöst om Uppsala. Förskolan Glader har en stor gård som de delar med en annan förskola. Glader är placerat mellan ett villaområde och ett naturmarksområde. Småfolket i Ur och Skur ligger i Norby väst om Uppsala, förskolan är inrymd i en villa och gården utgörs av en normalstor villaträdgård. Norby är ett villaområde som gränsar mot naturreservatet Hågadalen. Förskolan Stjärnan är en kommunal förskola som ligger i Herrhagen, ett nybyggt villaområde norr om Uppsala. Då stjärnan är en ny förskola är gården inte uppvuxen än. Även stjärnan har nära till stora naturområden.

Syftet med samtalen var att få en bild av hur vardagen i förskoleverksamheten ser ut, samt vilka möjligheter och problem som finns. Jag ville även få en bild av var man bedriver olika slags aktiviteter, samt varför just de aktiviteterna bedrivs där.

Tillåtelse att publicera namn har inhämtats från samtliga medverkande.

Samtalen kretsade kring följande samtalspunkter:

- Vilka aktiviteter bedriver ni både inne och ute? Vad beror det på om ni väljer att vara ute eller inne?
- Är det någon skillnad i hur barnen betar sig beroende på om ni är ute eller inne?
- Vad är fördelarna med att vara ute på gården? Fördelarna med att vara ute i naturen? Samt vilka är fördelarna med att vara inne?
- Vilka är fördelarna respektive nackdelarna med I Ur och Skur- pedagogiken?
- Finns det några aktiviteter som du skulle vilja att ni flyttade in eller ut? Varför?

Jag inledde mina samtal med att prata med en förskolepedagog på en kommunal förskola som inte bedriver I Ur och Skur- pedagogik. Detta gjorde jag som ett provsamtal för att se om mina frågor var relevanta och begripliga. Informationen som jag fick i provsamtalen visade sig dock vara så intressant att det kändes relevant att ta med den i resultatdelen. Provsamtalen gav mig en möjlighet att se skillnader mellan förskolor med olika pedagogisk inriktning.

Jag genomförde sedan samtal med tre personal på förskolan Glader samt med fyra personal på förskolan Småfolket I Ur och Skur. Båda dessa förskolor bedriver verksamhet enligt I Ur och Skur- pedagogiken. Jag valde att samtala med personalen enskilt, detta gjorde jag för att jag trodde att det skulle ge mig en större spridning i svaren samt friare associationer i samtalen. Under samtalen antecknade jag stödord för att senare kunna sammanställa samtalen och tolka innebörden i dem.

För att få en större förståelse för Friluftsförbundet's roll i I Ur och Skur- pedagogiken kontaktade jag Kerstin Andersson¹ som är ansvarig för I Ur och Skur- pedagogiken på Friluftsförbundet. Frågorna jag ställde till henne var:

- Vad anser du är det viktigaste som I Ur och Skur- pedagogiken ger barnen?
- Vilka anser du är de största svårigheterna med I Ur och Skur- pedagogiken?
- Anser du att det är möjligt att få med alla delar av läroplanen för förskolan i utomhusmiljön? Är det någon del som är problematisk?
- Anser du att det finns något moment i förskoleverksamheten som är fördelaktigt att bedriva inomhus?
- Tror du att det skulle kunna finnas fördelar med att inte ha tillgång till en inomhusmiljö alls?
- Anser du att Friluftsförbundet är ett bra stöd för personalen i förskolor med I Ur och Skur- pedagogik?
- Finns det något mer som du skulle vilja kunna erbjuda personalen?

Anledningen till att jag valde att ställa dessa frågor till Andersson var att se om det fanns några skillnader i hur pedagoger i förskoleverksamheter som bedriver I Ur och Skur-pedagogik och friluftsförbundet ser på gränserna mellan inomhusaktiviteter och utomhusaktiviteter.

Resultat

De metoder som jag använde resulterade i att jag fick god tillgång till den information jag behövde som grund för min uppsats. Litteraturen jag läste gav mig en viktig bakgrund. Genom samtal med personal på olika förskolor fick jag en inblick i den dagliga verksamheten, något som var värdefullt då det är svårt att läsa sig till. Jag fick även de olika pedagogernas reflektioner kring huruvida det finns några gränser mellan olika aktiviteter som går att bedriva i inomhusmiljö respektive utomhusmiljö.

¹Kerstin Andersson samordnare för barnverksamheten på Friluftsförbundet's Riksorganisation, telefonsamtal 2010-05-05.

Litteraturstudien

Det finns gott om forskning både inom hälsoområdet och inom landskapsarkitekturen som visar att utomhusvistelse i natur har läkande effekter både på stressymtom och koncentrationssvårigheter (Läraryrket, 2005). Barn som vistas utomhus blir lugnare och mindre konfliktbenägna. Utomhusvistelse främjar rörelse och motorik. Forskning har även påvisat att vistelse i en varierad grön naturmiljö sänker cortisolhalten i kroppen vilket har positiva effekter på minneskapaciteten (Läraryrket, 2005).

Den svenska förskolan har sedan starten i slutet på 1800-talet haft lärandet om naturen som en viktig del av verksamheten. På många förskolor betraktas utomhusleken som mer fri och kreativ än inomhusleken. Pedagogerna kan ofta inta en mer passiv roll utomhus då barnen är gladare och stämningen är lugnare utomhus, det är som om själva utevistelsen fostrar barnen (Lenninger & Olsson, 2006). De senaste 35 åren har naturen som ett pedagogiskt instrument varit inskrivet i styrdokument och så småningom i läroplanen (Sandberg, 2008).

Enligt (Sandberg, 2008) är det stor skillnad på hur pojkar och flickor uppfattar inomhusleken respektive utomhusleken. Flickorna som generellt sett utövar lugnare lekar tenderar att trivas bättre än pojkar inomhus, en anledning till det skulle kunna vara att flickornas lugna lekar uppmuntras av personalen hävdar Sandberg. Pojkarna å andra sidan uppger ofta att de föredrar att leka inomhus hemma men utomhus på förskolan. Anledningen till att det är så skulle kunna tänkas vara att pojkars lek hemma ofta innefattar TV eller dataspel, medans pojkars utelek generellt sett är yvigare och mer utrymmeskrävande än flickors, pojkars utelek innefattar ofta fler individer vilket gör den lämplig för förskolan där kompisarna finns.

Samtal

I provsamtalen med Emma- Lina Ljungberg² som arbetar på en förskola som inte bedriver I Ur och Skur- pedagogik framkom att Ljungberg upplever att personalen till stor del styr hur mycket barnen är utomhus. Hon upplever att det är pedagogernas egna intressen som avgör om de är ute en eller flera timmar per dag. Avdelningen där Ljungberg arbetar består av tre personal och arton barn i ålder två till tre år. Barnen är indelade i tre grupper med sex barn i varje grupp, varje personal är ansvarig över en grupp. Personalen kan till stor del styra över den egna gruppens aktiviteter. Ljungberg upplever att möjligheten att vara utomhus till stor del beror av vädret. Hon upplever att många barn saknar bra utomhuskläder vilket gör det svårt att vara utomhus när det är kallt eller regnar. Det har även saknats belysning på gården vilket har gjort att det har varit svårt att vara utomhus under den mörka årstiden. Ljungberg upplever att barnen har större flyt i leken när de är utomhus samt att de har lättare för att koncentrera sig inomhus när de har varit mycket utomhus. Inomhus präglas leken av fantasilekar med mycket rekvisita. Ljungberg upplever dock att barnen får större motorisk träning ute i naturen. Det blir också naturligt att tala om naturen och allemansrätten i naturen, något som ingår som en del i läroplanen för förskolan.

²Emma-Lina Ljungberg förskolepedagog på Stjärnans förskola, besök 2010-04-19.

Personalen på de båda förskolorna med I Ur och Skur- pedagogik framhåller att de inte upplever att de finns särskilt många aktiviteter som är bundna till en inne eller ute miljö. Då aktiviteter är bundna till en inomhus eller utomhusmiljö så beror det främst på att de saknas resurser för att flytta in eller ut dessa aktiviteter.

Ett exempel på en aktivitet som kan vara svår att bedriva inomhus är lek med sand och vatten. Britt-Marie Jedstedt³ anser dock att det vore önskvärt att kunna flytta in sandleken på vintern för att på så sätt ge barnen tillgång till sand även när sandlådan är frusen eller översnöad. Bakning tillsammans med barnen är en aktivitet som oftast bedrivs inomhus. Anledningen till det är att de saknar tillgång till ugn utomhus. Håkansson anser dock att det är en aktivitet som skulle kunna bedrivas utomhus om de nödvändiga resurserna fanns. Att det skulle finnas någon gräns för när det blir så krångligt att flytta ut eller in en aktivitet att det förlorar sitt egenvärde håller ingen av personalen med om.

Personalen är överens om att det främst är vädret som styr om de väljer att vara utomhus eller inomhus. Främst är det kyla som gör det svårt att vara utomhus. Särskilt små barn som har svårt att hålla värmen själva behöver vara inomhus när det är riktigt kallt. Jenni Eidenert⁴ lyfter fram att det är viktigt att lyssna till barnens önskemål, om de vill vara inomhus eller utomhus. Personalen på de båda förskolorna är överens om att det är skillnad på hur barnen beter sig utomhus respektive inomhus. De anser att leken utomhus är mindre konfliktfylld samt att barnen har lättare för att leka i olika konstellationer utomhus. Ewa Olsson Bosell⁵ upplever att leken utomhus är mindre könsbunden. En fördel med att vara inomhus är att barnen har lättare för att fokusera, utomhus finns det så mycket som händer. Olsson Bosell upplever även att det inomhus är lättare för barnen att koncentrera sig på en sak i taget. Personalen på de båda förskolorna med I Ur och Skur- perspektiv tar alla upp att det finns skillnader mellan att vara på gården och att gå ut i naturen. Båda förskolorna har *Mulle, Knytte och Knopp* verksamhet en dag i veckan. Barnen delas in i olika grupper efter ålder och går sen ut i naturen för att titta på och lära sig om olika saker. Båda förskolorna har även matutflykt en dag i veckan, då lämnar de förskolan redan på morgonen och återkommer efter lunch. Fördelarna med att lämna gården anser Gabriella Gabrielsson Carlsten⁶ är att barnen har lättare för att aktivera sig själva samt att leken blir friare när det inte finns tillgång till några leksaker. Siv Bergström Glad⁷ upplever att hon är en bättre pedagog ute i naturen, hon tycker att fler skolor och förskolor

3 Britt-Marie Jedstedt förskolepedagog på förskolan Glader, besök 2010-04-20.

4 Jenni Eidenert förskolepedagog på förskolan Småfolket I Ur och Skur, besök 2010-04-21.

5 Ewa Olsson Bosell förskolepedagog och föreståndare på förskolan Småfolket I Ur och Skur, besök 2010-04-21.

6 Gabriella Gabrielsson Carlsten förskolepedagog på förskolan Glader, besök 2010-04-20.

7 Siv Bergström Glad förskolepedagog på förskolan Glader, besök 2010-04-20.

borde dra nytta av det som finns i naturen. Eva Tegelgård⁸ känner sig mindre begränsad ute i naturen och tror att barnen känner på samma sätt. Agneta Håkansson⁹ lyfter fram att gruppen består av olika barn med olika behov. Det är viktigt att se alla barn och variera aktiviteter på ett sådant sätt att alla barn känner sig trygga och sedda. Håkansson anser också att det svåraste med att vara ute i natur är förflyttningen mellan förskolan och den plats i naturen de är på väg till. Olsson Bosell tycker att gården är ett bra komplement till naturen. Gården är särskilt bra om barnen är trötta eller om det är många nya barn i barngruppen.

Då jag valde att inrikta mig på gränser mellan inomhus och utomhusaktiviteter i I Ur och Skur- förskolor tyckte jag även att det var relevant att fråga personalen på de båda förskolorna som bedriver I Ur och Skur- pedagogik vad de anser att det finns för styrkor och svagheter med att vara knuten till en särskild pedagogik. Synen på Friluftsförbundet och I Ur och Skur- pedagogiken varierar mellan de olika pedagogerna. Den dominerande åsikten är dock att det är ett bra stöd rent kunskapsmässigt, personalen efterlyser dock mer inspiration i form av fler föreläsningar och kurser. Några i personalen är mer skeptiska till I Ur och Skur- pedagogiken, de hävdar att de kan bedriva samma verksamhet utan kopplingen till Friluftsförbundet.

Andersson på Friluftsförbundet anser att Friluftsförbundet i och med I Ur och Skur lägger grunden till ett aktivt liv. Barnen får kunskap om sambanden i naturen vilket på sikt leder till ökad kunskap om miljön. Barnen lär sig med flera sinnen, de får även öva samarbete vilket leder till ökad empatisk förmåga. Anderson upplever att det är lättare att få med alla delar av läroplanen för förskolan i en utomhusmiljö. Hon anser dock att barn bör ha tillgång till både utomhus och inomhusaktiviteter, att ständigt vara utomhus främjar inte friluftssintresset.

Sammanfattningsvis

Samtalen visar sammanfattningsvis att personalen i förskolorna med I Ur och Skur- pedagogik inte uppfattar gränsen mellan inomhusaktiviteter och utomhusaktiviteter så tydligt som jag trodde.

Alla pedagoger som jag intervjuade var överens att det är möjligt att avläsa i barnens beteende om de har varit inomhus eller utomhus tidigare under dagen. Det fanns en övergripande samsyn när det gällde att barn som har varit mycket ute är mer lugna inomhus samt har lättare att fokusera.

Ljungberg upplever i sitt arbete andra problem med att vara ute än vad personalen på I Ur och Skur- förskolorna gör. Dels är det ett problem att barnen saknar rätt utrustning och dels har hon ofta själv ansvar för sex stycken barn i åldern två till tre år. Ljungberg lyfter fram att hon har stor möjlighet att påverka vad hennes grupp med barn gör, det stora egna ansvaret kan både vara en fördel och en nackdel.

⁸Eva Tegelgård förskolepedagog på förskolan Småfolket I Ur och Skur, besök 2010-04-21.

⁹Agneta Håkansson förskolepedagog på förskolan Småfolket I Ur och Skur, besök 2010-04-21.

Diskussion

Syftet med min undersökning var att ta reda på om det finns en tydlig gräns mellan vad som är inomhus respektive utomhusaktiviteter i förskolor med I Ur och Skur-pedagogik.

Resultatdiskussion

Resultatet av min undersökning visar att de som bedriver verksamhet inom förskolor med I Ur och Skur-pedagogik inte upplever att det finns någon gräns mellan vilka aktiviteter de kan bedriva inomhus respektive utomhus. I de situationer de känner sig begränsade till att vara inomhus eller utomhus beror det främst på brist på resurser. Till stor del är det klimatet som sätter gränserna, särskilt kyla gör det svårt att bedriva verksamhet utomhus i samma utsträckning som vid mildare klimat. Detta skulle i alla fall delvis kunna avhjälpas med någon sorts värmestation utomhus, till exempel skulle ett tält med kamin kunna vara en lösning.

Pedagogen på den kommunala förskolan upplevde att de stora begränsningarna låg i att de enskilda barnen saknar utrustning för att vistas utomhus om det är kallt eller regnar. Jag upplevde i mitt samtal med Ljungberg att hon menar att ansvaret för barnens utevistelse till stor del låg på den enskilda pedagogen.

Frågor för framtiden

Att undersöka hur man kan underlätta för andra förskolor än de med I Ur och Skur-pedagogik att bedriva verksamhet utomhus alternativt hur man kan underrätta för pedagoger i förskolor att inte känna sig bundna till inomhus eller utomhusmiljöer kan vara ämnen att undersöka i framtiden.

Ett ytterligare intressant alternativ för mig hade varit att jämföra förskolor med olika pedagogiks grundsyn och om till exempel en vanlig kommunal förskola eller en Montessoriförskola skulle uppleva gränsen mellan ute och inne tydligare än en I Ur och Skur-förskola.

Enligt min litteraturstudie är det stor skillnad på pojkar och flickors lek även utomhus, detta motsätter vad de pedagoger jag samtalat med har nämnt. Om detta beror på skillnader i hur leken uppfattas eller om det är olika i olika förskolor skulle vara intressant att titta mer på.

Metoddiskussion

Jag upplever att mina metoder var relevanta och att de på ett bra sätt hjälpte mig att undersöka min tes. Särskilt samtalen med pedagogerna på de olika förskolorna var en stor tillgång. Genom samtalen kunde jag få tillgång till information som inte går att läsa sig till. Ett större material i undersökningen hade dock gett mer generellt värde och säkrare resultat. I en såhär liten undersökning får eventuella missförstånd eller felaktigheter väldigt stor effekt på det slutliga resultatet.

Provsamtalet med Ljungberg gav mig inte bara möjlighet att pröva mina frågor utan även få ett jämförelsematerial gentemot förskolorna med I Ur och Skur-pedagogik.

Det som var tänkt enbart som en hjälp att utforma samtalsfrågorna inför de egentliga samtalen blev en viktig del av min undersökning.

Litteraturstudien bidrog med en bred förståelse för hur synen på utomhuspedagogik ser ut i dag och hur har sett ut historiskt. Jag har även tagit del av material som visar på varför utomhusvistelse är så viktigt och vad som händer i kroppen när vi vistas i naturen, men inte funnit anledning att inom ramen för mitt syfte fördjupa detta i den här uppsatsen. Jag tycker att jag på ett lämpligt sätt har kunnat undersöka mitt syfte.

Referenser

Friluftsförbundet i Västerbotten, 2010. *Historik om I Ur och Skur* (2010-04-15)
<<http://www.friluftsförbundet.se/Gr%C3%B6n%20utbildning/I%20Ur%20och%20Skur/Historik%20I%20Ur%20och%20Skur.htm>>

Friluftsförbundet, 2010. *I Ur och Skur*. Tillgänglig (2010-05-04)
<<http://www.friluftsförbundet.se/guest/iuspedagogik>>

Lenninger, Anna & Olsson, Titti, 2006: *Lek äger rum*. Stockholm: Formas.

Olsson, Titti m.fl., 2002: *Skolgården som klassrum. Året runt på Coombes school*. Stockholm: Runa.

Sandberg, Anette m.fl., 2008: *Miljöer för lek lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur AB.

Läraryrket, 2005. *Utomhuspedagogik i förskola och förskoleklass*. Stockholm: Läraryrket förlag.